

UNIVERZITET U BEOGRADU
FAKULTET ZA SPECIJALNU
EDUKACIJU I REHABILITACIJU

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF SPECIAL EDUCATION
AND REHABILITATION

11.

MEĐUNARODNI
NAUČNI SKUP
„SPECIJALNA
EDUKACIJA I
REHABILITACIJA
DANAS”

11th

INTERNATIONAL
SCIENTIFIC
CONFERENCE
“SPECIAL
EDUCATION AND
REHABILITATION
TODAY”

ZBORNİK RADOVA

PROCEEDINGS

Beograd, Srbija
29-30. oktobar 2021.

Belgrade, Serbia
October, 29-30th, 2021

UNIVERZITET U BEOGRADU – FAKULTET ZA
SPECIJALNU EDUKACIJU I REHABILITACIJU

UNIVERSITY OF BELGRADE – FACULTY OF
SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION

11. MEĐUNARODNI NAUČNI SKUP
SPECIJALNA EDUKACIJA I REHABILITACIJA DANAS
Beograd, 29–30. oktobar 2021. godine

Zbornik radova

11th INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE
SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION TODAY
Belgrade, October, 29–30th, 2021

Proceedings

**11. MEĐUNARODNI NAUČNI SKUP
SPECIJALNA EDUKACIJA I REHABILITACIJA DANAS
Beograd, 29-30. oktobar 2021. godine
Zbornik radova**

**11th INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE
SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION TODAY
Belgrade, October, 29-30th, 2021
Proceedings**

IZDAVAČ / PUBLISHER

Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju
University of Belgrade – Faculty of Special Education and Rehabilitation

ZA IZDAVAČA / FOR PUBLISHER

Prof. dr Gordana Odović, v.d. dekana

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK / EDITOR-IN-CHIEF

Prof. dr Branka Jablan

UREDNICI / EDITORS

Prof. dr Irena Stojković
Doc. dr Bojan Dučić
Doc. dr Ksenija Stanimirov

RECENZENTI / REVIEWERS

Prof. dr Sonja Alimović
Sveučilište u Zagrebu – Edukacijsko rehabilitacijski fakultet, Zagreb, Hrvatska
Doc. dr Ingrid Žolgar Jerković
Univerzitet u Ljubljani – Pedagoški fakultet Ljubljana, Slovenija
Prof. dr Vesna Vučinić, prof. dr Goran Jovanić, doc. dr Aleksandra Pavlović
Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

LEKTURA I KOREKTURA / PROOFREADING AND CORRECTION

Maja Ivančević Otanjac, predavač

DIZAJN I OBRADA / DESIGN AND PROCESSING

Biljana Krsić
Mr Boris Petrović
Zoran Jovanković

Zbornik radova biće publikovan u elektronskom obliku

Proceedings will be published in electronic format

Tiraž / Circulation: 200

ISBN 978-86-6203-150-1

UTICAJ STRUKTURE PORODICE NA ODNOS MALOLJETNIH PRESTUPNIKA PREMA ŠKOLI

Nebojša Macanović**

Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Banjoj Luci, Bosna i Hercegovina

Uvod: Ovo empirijsko istraživanje je inspirisano dilemom koliko struktura porodice maloljetnih prestupnika utiče na njihovo školsko postignuće i vladanje u školi, tj. da li učenici, maloljetni prestupnici, koji potiču iz nepotpunih porodica imaju slabije školsko postignuće od svojih vršnjaka koji potiču iz potpunih porodica.

Cilj: Cilj istraživanja jeste da se utvrdi koliko struktura porodice maloljetnih prestupnika utiče na njihov odnos prema školi.

Metod: U okviru ovog istraživanja koristili smo metodu teorijske analize, komparativnu metodu i servej metodu. Populaciju istraživanja činila su maloljetna lica koja su se u toku 2021. godine nalazila na izvršenju zavodske mjere upućivanja u vaspitno popravni dom koja se sprovodi u Vaspitno popravnom domu Banja Luka, odnosno lica koja su upućena od strane Centra za socijalni rad Banja Luka u Dnevni centar za maloljetnike.

Rezultati: Polazeći od školskog uspjeha maloljetnih prestupnika u našem istraživanju utvrdili smo da maloljetni prestupnici imaju bolji školski uspjeh ako dolaze iz potpunih porodica, za razliku od djece koja dolaze iz nepotpunih porodica. Slična situacija je i sa vladanjem gdje maloljetni prestupnici imaju nešto bolje vladanje u školi ako dolaze iz potpunih porodica, za razliku od djece koja dolaze iz nepotpunih porodica.

Zaključak: Podaci koje smo analizirali i predstavili u našem istraživanju ukazuju da struktura porodice ima važnu ulogu u socijalizaciji djece, ali i u ispoljavanju njihovog devijantnog ponašanja, ako je funkcionalnost iste narušena ona će se kod djece često reflektovati i na njihov odnos prema školi i školskim obavezama. Ipak, prilikom traženja uzroka pojave maloljetničkog prestupništva, ali i objašnjenja njihovog odnosa prema školi i školskim obavezama, uvek treba nastojati da se razumiju specifične karakteristike i mogući sredinski uslovi koji su rezultirali takvim ishodom.

Ključne reči: porodica, škola, struktura porodice, maloljetničko prestupništvo, školsko postignuće

** nebojsa.macanovic@fpn.unibl.org

UVOD

Porodica je najvažniji agens socijalizacije. Uticaj porodice najveći je u ranom djetinjstvu, ali se taj uticaj osjeća i u periodu pune zrelosti, kao i u kasnijem periodu (Buljubašić, 2004). „Porodica vrši brojne funkcije: biološku, kulturnu, reprodukciju itd, jer stvara kompletan proces vaspitanja djeteta do zrele ličnosti, razvija društvenu komunikaciju i emocionalne sposobnosti koje su neophodne za svaku ljudsku akciju. Porodica je osnova uzrasta i iskustva, ispunjenja ili neuspjeha, bolesti ili zdravlja“ (Mirić, 2014, str. 192).

Uloga roditelja u životu djeteta ima poseban značaj za njegov razvoj, emocionalnu sigurnost, socijalnu kompetentnost, intelektualno postignuće, kao i za sam odnos koji će, kada i sam postane roditelj, imati s vlastitom djecom (Zloković, 2014). Za optimalan dječiji razvoj i učenje neophodna je podsticajna sredina, kako socijalna tako i materijalna (Šindić, 2018).

Struktura porodice je značajan preduslov njene funkcionalnosti, jer poremećaji u strukturi porodice često imaju negativan uticaj na cjelokupni porodični sistem. Porodice čija je struktura narušena usljed smrti nekog od roditelja, razvoda, vanbračnosti mogu imati negativan uticaj na razvoj djeteta. Takođe, porodice sa formalnom očuvanom strukturom, ali poremećenim porodičnim odnosima, daleko su rizičnije za pojavu devijantnog ponašanja kod djece (Macanović, 2014).

Ukoliko dođe do strukturalnog raspada, poremećaja funkcionalnosti porodice, ili ako izostane vaspitna uloga porodice, neminovno će doći do pojave nekog devijantnog oblika ponašanja. „U teoriji su mišljenja o uticaju porodice na ponašanje njenih članova nepodjeljena, različiti su samo stavovi o modalitetima uticaja porodičnih faktora na takvo stanje. Savremene transformacije porodice iz tradicionalnog statusa i patrijarhalnih formi odnosa imaju za posljedicu dvije tendencije koje se ispoljavaju na delinkventnost. Na jednoj strani, slabi njena koheziona i vaspitna funkcija, a na drugoj jačaju elementi individualizacije članova, što dovodi do sukoba sa starim konzervativnim elementima nadzora i vrijednosnih standarda ponašanja“ (Bošković, 2010, str. 118).

Veoma je važno prilikom određivanja strukture porodice kao faktora rizika kriminalnog ponašanja, uzeti u obzir uzrok poremećenosti strukture – da li je roditelj umro, da li je roditelj napustio drugog roditelja, da li je roditelj napustio i djecu. Bračni nesklad pokazao se kao bolji prediktor kriminalnog ponašanja djece nego što je to porodična struktura. Smrt roditelja nema isti uticaj kao i razvod braka na djetetovo ponašanje, što dovodi do zaključka da su porodični odnosi, a ne striktno razdvajanje ono što dovodi do delinkventskog ponašanja. Postoje mnoge studije (Bošković, 2010; Milić, 2001; Zloković, 2014) koje dokazuju da uglavnom nema ničeg devijantnog u jednoroditeljskim porodicama, ali da takva struktura može predisponirati skup uslova koji doprinose delinkvenciji.

Nepotpuna porodica je potencijalna opasnost za pojavu maloljetničkog kriminaliteta. Na osnovu brojnih istraživanja zaključeno je da je veliki udeo maloljetnika sa delinkventnim ponašanjem baš iz ovakvih porodica. Takođe je ukazivano (Zloković, 2014) da nepotpuna porodica usljed smrti jednog roditelja može da stvori

bolju porodičnu atmosferu, nego nepotpuna porodica usljed razvoda. Ovo iz razloga jer se usljed smrti jednog roditelja sva pažnja maloljetnika preusmjerava na drugog, pa je manje vjerovatno da će ovakav maloljetnik početi delinkventno da se ponaša. S druge strane, ako je porodica postala nepotpuna usljed razvoda braka roditelja i ako je razvod rezultirao i pogoršanjem porodičnih odnosa, sve to stvara pogodno tlo za devijantno i delinkventno ponašanje maloljetnika. Neke studije su pokazale da razvod roditelja teže podnose adolescenti od adolescentkinja bez obzira na godine starosti (Emery, 1982).

Brojni ekonomski, politički, socijalni i drugi problemi s kojima se društvo i njihovi članovi svakodnevno susreću reflektuju se i na funkcionalnost porodice koja je danas sve više suočena sa svakodnevnim pritiscima i problemima zbog kojih članovi porodice mogu imati osjećaj usamljenosti i nekompetentnosti u vaspitanju djece (Zloković i Čekolj, 2018).

Istraživanja povezanosti strukture porodice i maloljetničke delinkvencije

Uticaj porodice na delinkventno ponašanje mladih je bio predmet interesovanja brojnih kriminologa počev od najranijeg perioda razvoja ove nauke. Lombrozo je smatrao da je ovaj faktor znatan, pored faktora nasleđivanja, te da je među kriminalcima veliki broj djece poročnih roditelja, vanbračne djece i siročadi (Macanović, 2011). Kada je u pitanju uloga porodice u proučavanju fenomena maloljetničke delinkvencije najviše se baziramo na sociološke teorije. Sa stanovišta socioloških teorija „devijantnost je reakcija normalnih ljudi na njihovu društvenu situaciju, a ne izraz nekog genetskog koda ili abnormalnog svojstva ličnosti“ (Milosavljević, 2004, str. 31). Kao što im i samo ime govori, sociološke teorije uzroke kriminaliteta maloljetnika pronalaze u negativnom djelovanju prevashodno društvenih faktora. Objašnjenje devijantnosti najčešće traže u socijalnom sistemu, njegovoj strukturi, ekonomskom položaju i kulturnim varijacijama. Svim sociološkim teorijama (teorija anomije, diferencijalne asocijacije i identifikacije, teorija delinkventnih subkultura, socijalne kontrole, teorija etikete i dr.) zajedničko je da kriminal i maloljetničku delinkvenciju posmatraju kao pojavu koja je društveno uslovljena, a one koji čine krivična djela kao psiho-tjelesno zdrave ljude koji su počinili krivično djelo zbog djelovanja društveno nepovoljnih činilaca.

Prema novijoj sociološkoj literaturi u zemljama anglosaksonskog pravnog sistema sagledavanje fenomena „razorenog doma“ i disfunkcionalnosti porodice je nezaobilazno u proučavanju fenomena maloljetničke delinkvencije. „Klinard (M.B. Clinard) koji je jedan od predstavnika ovog shvatanja je mišljenja da je porodica kao institucija pretrpela veliku društvenu promjenu, što je imalo za posljedicu promjene važnosti njene uloge u društvu. Moderno djete prolazi kroz proces socijalizacije sve više pripadajući drugim društvenim grupama, kao što su škola i ulična banda. Klinard ističe da oslabiljenost rodbinskih veza, kao i uposlenost majke izvan kuće, čine da djete u gradu provodi sve manje vremena sa članovima svoje porodice. Ovaj autor zastupa stav da porodica više ne igra odlučujuću idealizovanu ulogu primarnog faktora, koji će ohrabiti ili pak spriječiti maloljetničku delinkvenciju. Međutim,

delinkventni obrasci ponašanja se mogu razviti neposredno u porodici” (Clinard, 1968, vidi u Mirić, 2014, str. 173).

Povezanost strukture porodice i maloljetničke delinkvencije je dokumentovana u brojnim studijama koje ukazuju da promjene porodične strukture, posebno razvod braka, predstavljaju značajan faktor rizika kriminaliteta kod adolescenata (Bošković, 2010). Prema Killenu (2001), bez obzira na strukturu porodice, u nepovoljnim društvenim okolnostima, opterećeni borbom za egzistenciju, roditelji često nisu u stanju da obavljaju svoju roditeljsku ulogu što može dovesti do različitih poremećaja u ponašanju djece i mladih. Brojni autori su proučavali doprinos pojedinih faktora porodičnog konteksta nastanku devijantnog ponašanja kod dece (npr. Beane, 2008; Benbenishty & Avi Astor, 2005; Howells & Rosenbaum, 2008; Hrnjica, 2008; Nedimović i Biro, 2011). U takvim istraživanjima je uočeno da su faktori na nivou porodice koji neposredno doprinose učvršćivanju agresije i pojavi devijantnog ponašanja dece: nerazumevanje i česte svađe roditelja, nasilje u porodici, nedostatak komunikacije u porodici, kruta disciplina, nepotpunost porodice, loš socioekonomski status, izolovanost porodice od okruženja, nedostatak roditeljskog nadzora, nedostatak socijalne podrške od strane roditelja, pozitivan stav roditelja prema nasilju, i sl.

Brojni su razlozi zbog kojih porodice postaju strukturalno narušene, a promjena u strukturi dovodi i do niza promjena u funkcionisanju porodice. Najčešća porodica, kada je struktura u pitanju, koja se dovodi u vezu sa delinkventnim ponašanjem mladih, je jednoroditeljska porodica.

Ono što je istraživanjima utvrđeno jeste da se u jednoroditeljskim porodicama javlja pojava kriminaliteta češće, nego što je to slučaj sa porodicama u kojima su prisutna oba roditelja. Objašnjenje za to mnogi stručnjaci pokušavaju naći u činjenici da jedan roditelj može manje efikasno voditi nadzor nad ponašanjem svoje djece, i manje efikasno može organizovati njihovo slobodno vrijeme, nego što to čine oba roditelja istovremeno. Adolescenti iz porodica koje karakteriše nedostatak reda i discipline su četiri puta više izloženi riziku da će se delinkventno ponašati kao odrasli nego djeca iz strukturisanih porodica (Hoeve, 2007). Međutim, nije dokazano da se jednoroditeljska porodica može označiti kao uzročnik kriminalnog ponašanja.

Sva ova istraživanja ukazuju koliko struktura i disfunkcionalnost porodice u kojoj djeca odrastaju mogu biti uzrok njihovog devijantnog ponašanja.

METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA

Empirijsko istraživanje je sprovedeno od januara do aprila 2021. godine u Vaspitno popravnom domu Banja Luka i Dnevnom centru za maloljetnike koje funkcioniše u okviru Centra za socijalni rad Banja Luka.

CILJ

Cilj istraživanja jeste da se utvrdi koliko struktura porodice (potpune i nepotpune) maloljetnih prestupnika utiče na njihov odnos prema školi.

Hipoteze istraživanja smo razvrstali na glavnu i posebne hipoteze.

Glavna istraživačka hipoteza glasi: Pretpostavljamo da postoji razlika u strukturi porodice maloljetnih prestupnika u odnosu na njihov odnos prema školi i školskim obavezama.

Posebne hipoteze su nam poslužile prilikom dokazivanja glavne hipoteze. Osmislili smo tri posebne hipoteze.

(H1) Pretpostavljamo da postoji statistički značajna razlika između strukture porodice maloljetnih prestupnika i školskog uspjeha.

(H2) Očekujemo da postoji statistički značajna razlika između strukture porodice maloljetnih prestupnika i njihovog vladanja u školi.

(H3) Pretpostavljamo da postoji statistički značajna razlika u strukturi porodice maloljetnih prestupnika i disciplinskih mjera koje su im izrečene u školi.

Varijable istraživanja razvrstali smo na zavisne i nezavisne varijable. Nezavisna varijabla je struktura porodice (potpune i nepotpune), dok su zavisne varijable školski uspjeh, vladanje i disciplinske mjere.

METOD

U okviru ovog istraživanja koristili smo metodu teorijske analize, komparativnu metodu i servej metodu. Istraživački instrument koji nam je omogućio prikupljanje podatka je upitnik, koji se sastojao od 16 ajtema na koja su ispitanici davali odgovore.

Populaciju istraživanja činila su maloljetna lica koja su se trenutno nalazila na izdržavanju zavodske mjere upućivanja u vaspitno popravni dom koja se sprovodi u Vaspitno popravnom domu Banja Luka, odnosno lica koja su upućena od strane Centra za socijalni rad Banja Luka u Dnevni centar za maloljetnike.

Uzorak istraživanja činilo je 40 maloljetnih lica uzrasta od 15 do 21 godine, od čega njih 18 su se nalazila u VPD Banja Luka, a 22 u Dnevnom centru za maloljetnike. Svi ispitanici su bili muškog pola.

Obrada rezultata ovog istraživanja realizovana je primjenom softverskog paketa za statističku obradu podataka SPSS 21 for Windows.

REZULTATI

U sklopu Kazneno–popravnog zavoda Banja Luka funkcioniše i odjeljenje vaspitno – popravnog doma Banja Luka. Od fomiranja ovog odjeljenja 2006. godine do 2020. godine kroz ovaj dom prošlo je 110 šticećenika. U periodu našeg istraživanja u domu se nalazilo 18 šticećenika koji su učestovali u anketiranju. Takođe, drugi

uzorak činili su ispitanici koji su upućeni u Dnevni centar za maloljetnike koji je osnovan 2006. godine, a koji funkcionira u okviru Centra za socijalni rad Banja Luka. Štićenicima koji su upućeni u ovaj centar izrečena je mjera pojačanog nadzora organa socijalnog staranja. U našem istraživanju učestvovalo je 22 štićenika ovog centra. Sama porodica veoma je važan faktor u socijalizaciji mladih, te smo iz tog razloga željeli da utvrdimo koliko struktura porodice utiče na odnos njihove djece, koji su maloljetni prestupnici, prema školi i školskim obavezama. Kada je riječ o strukturi porodice njih smo podijelili u dvije grupe i to: porodice koje su cjelovite ili potpune i nepotpune porodice koje usljed razvoda roditelja, smrti jednog od roditelja ili gdje usljed nekog drugog razloga djeca odrastaju sa jednim roditeljem. Polazeći od ove podjele od ukupno 40 maloljetnih prestupnika njih 17 ili 42,5% pripada cjelovitim ili potpunim porodicama, a 23 ili 57,5% nepotpunim porodicama.

Prva posebna hipoteza (H1) odnosila se na to da li struktura porodice maloljetnih prestupnika utiče na njihov školski uspjeh.

Tabela 1

Struktura porodice i školski uspjeh maloljetnih prestupnika

Struktura porodice	Školski uspjeh							
	Vrlo dobar		Dobar		Dovoljan		Ukupno	
Potpuna	2	11,8%	15	88,2%	0	0%	17	100,0%
Nepotpuna	3	13%	12	52,2%	8	34,8%	23	100,0%
Ukupno	5	12,5%	27	67,5%	8	20,0%	40	100,0%
Df	2							
χ^2	7,809							
C	0,404							

Uvidom u predstavljene podatke iz Tabele 1 uočavamo da maloljetni prestupnici koji dolaze iz cjelovite ili potpune porodice njih 2 ili 11,8% postiže vrlo dobar uspjeh, a 15 ili 88,2% dobar. U nepotpunim porodicama 3 ili 13% ispitanika postiže vrlo dobar uspjeh, 12 ili 52,5% ispitanika postiže dobar uspjeh, a 8 ili 34,8% dovoljan.

Iz podataka iznesenih u Tabeli 1 vidljivo je da postoji statistički značajna razlika između strukture porodice maloljetnih prestupnika i njihovog školskog uspjeha. To smo utvrdili izračunavanjem hi-kvadrata. Utvrđeni $\chi^2=7,809$ pri $df=2$ je statistički značajan na nivou 0,05; što potvrđuje našu hipotezu, tj. da djeca, maloljetni prestupnici, imaju bolji školski uspjeh ako dolaze iz potpunih porodica, za razliku od djece koja dolaze iz nepotpunih porodica. Time je prva posebna hipoteza (H1) dokazana.

U prethodnoj hipotezi ukazali smo koliko je školski uspjeh maloljetnih prestupnika povezan sa strukturom porodica iz kojih dolaze. Polazeći od postavljene druge hipoteze (H2) željeli smo ukazati na razliku između strukture porodica maloljetnih prestupnika i njihovog vladanja u školi. Smatrali smo da je jako bitno ukazati koliko ponašanje djece u školi može biti povezano i sa strukturom porodica iz kojih dolaze.

Tabela 2*Struktura porodice mal. prestupnika i njihovo vladanje u školi*

Struktura porodice	Vladanje u školi								Ukupno	
	Primjerno	Dobro	Zadovoljava	Loše – ne zadovoljava						
Potpuna	2	11,8%	8	47,1%	3	17,6%	4	23,5%	17	100,0%
Nepotpuna	0	0,0%	4	17,4%	7	30,4%	12	52,2%	23	100,0%
Ukupno	2	5,0%	12	30,0%	10	25,0%	16	40,0%	40	100,0%
Df									3	
χ^2									8,218	
C									0,413	

Podaci koje smo predstavili u Tabeli 2 ukazuju da djeca, maloljetni prestupnici, koji dolaze iz potpunih ili cjelovitih porodica njih 2 ili 11,8% imaju primjerno vladanje, 8 ili 47,1% dobro, 3 ili 17,6% zadovoljava i 4 ili 23,5% loše – ne zadovoljava. Kod ispitanika koji dolaze iz nepotpunih porodica njih 4 ili 17,4% ima dobro vladanje, 7 ili 30,4% zadovoljava, a 12 ili 52,2% loše – ne zadovoljava. Posmatrajući predstavljene podatke evidentno je da ispitanici koji dolaze iz potpunih porodica imaju nešto bolje vladanje od ispitanika koji dolaze iz nepotpunih porodica. Takođe posmatrajući ispitanike koji imaju zadovoljava i loše – ne zadovoljava vladanje uočavamo da je takvih u potpunim porodicama 41,1%, a u nepotpunim porodicama 82,6%.

Iz podataka iznesenih u Tabeli 2 vidljivo je da postoji statistički značajna razlika između strukture porodice maloljetnih prestupnika i njihovog vladanja u školi. To smo utvrdili izračunavanjem hi-kvadrata. Utvrđeni $\chi^2=8,218$ pri $df=3$ je statistički značajan na nivou manjem od 0,05; što potvrđuje našu hipotezu, tj. da djeca, maloljetni prestupnici, imaju nešto bolje vladanje u školi ako dolaze iz potpunih porodica, za razliku od djece koja dolaze iz nepotpunih porodica. Time je druga posebna hipoteza (H2) dokazana.

Loše vladanje u školi je povezano i sa izrečenim disciplinskim mjerama u školi, te smo iz tog razloga željeli provjeriti treću hipotezu (H3) koja ukazuje na razliku između strukture porodice maloljetnih prestupnika i izrečenih disciplinskih mjera u školi.

Tabela 3*Struktura porodice maloljetnih prestupnika i izrečene disc. mjere u školi*

Struktura porodice	Disciplinske mjere								Ukupno	
	Ukor odjelj. starješine, direktora...	Ukor nastavničkog vijeća	Isključenje iz škole	Ni jedna						
Potpuna	0	0,0%	9	52,9%	1	5,9%	7	41,2%	17	100,0%
Nepotpuna	11	47,8%	7	30,4%	5	21,7%	0	0,0%	23	100,0%
Ukupno	11	27,5%	16	40,0%	6	15,0%	7	17,5%	40	100,0%
Df									3	
χ^2									20,477	
C									0,582	

Podaci koje smo predstavili u Tabeli 3 ukazuju da djeca, maloljetni prestupnici, koji dolaze iz potpunih ili cjelovitih porodica njih 9 ili 52,9% imaju izrečenu mjeru ukora nastavničkog vijeća, 1 ili 5,9% isključenje iz škole, a 7 ili 41,2% nemaju ni jednu izrečenu mjeru. Kod ispitanika koji dolaze iz nepotpunih porodica njih 11 ili 47,8% imaju izrečenu disciplinsku mjeru ukor odjeljenskog starješine ili direktora, 7 ili 30,4% ukor nastavničkog vijeća, 5 ili 21,7% isključenje iz škole. Zanimljivo je da kod ispitanika koji dolaze iz cjelovitih ili potpunih porodica, njih čak 41,2% nema izrečene disciplinske mjere, što nije slučaj sa ispitanicima koji dolaze iz nepotpunih porodica.

Iz podataka iznesenih u Tabeli 3 vidljivo je da postoji statistički značajna razlika između strukture porodice iz kojih dolaze ispitanici, maloljetni prestupnici i disciplinskih mjera koje su im izrečene u školi. To smo utvrdili izračunavanjem hi-kvadrata. Utvrđeni $\chi^2=20,477$ pri $df=3$ je statistički značajan na nivou 0,01; što potvrđuje našu hipotezu, tj. da djeca, maloljetni prestupnici, imaju manje izrečenih disciplinskih mjera u školi ako dolaze iz potpunih porodica, za razliku od djece, maloljetnih prestupnika, koja dolaze iz nepotpunih porodica. Time je i treća posebna hipoteza (H3) dokazana.

DISKUSIJA

Uzroke delinkventnog ponašanja mladih treba prvenstveno tražiti tamo gdje bi oni trebali biti i najsigurniji, u porodici. Nalazi ranijih istraživanja pokazuju da izvesni faktori porodične sredine mogu, takođe, pozitivno ili negativno uticati na školsko postignuće deteta. Na primer, utvrđeno je da je socioekonomski status porodice povezan sa nivoom postignuća učenika (Anderson & Scott, 2012; Asbury, 1974; Christle et al., 2007) u smislu da je nizak socioekonomski status porodice i život u siromaštvu povezan sa školskim neuspjehom pojedinca.

Takođe, neka ranija istraživanja ukazuju da je sociokulturni nivo porodice povezan sa nivoom postignuća djeteta (Bowen & Bowen, 1998, prema Woolley & Grogan-Kaylor, 2006; Milošević, 2004). Ukoliko dete živi u porodici visokog sociokulturnog nivoa, izvesno je da će težiti postizanju visokog školskog uspeha. Step en obrazovanja roditelja pozitivno je povezan sa nivoom postignuća deteta (Havelka, 1990; Malinić, 2009; Šram i Futo, 1988), pri čemu je utvrđeno da je obrazovni nivo majke značajniji za pojavu školskog neuspjeha deteta, nego obrazovni nivo oca (Malinić, 2009). Uočeno je da učenici čiji roditelji nemaju završenu osnovnu školu u svim razredima postižu slabiji školski uspeh od učenika čiji roditelji imaju viši nivo obrazovanja od navedenog. Osim toga, kada je reč o kontinuitetu školskog uspeha/neuspjeha tokom osnovne škole, utvrđeno je da što je obrazovanje roditelja niže to opšti uspeh učenika tokom osnovne škole značajnije opada.

Kvalitet odnosa roditelj-djete je, takođe, značajan činilac školskog postignuća djeteta (Murray, 2009; Peterson, 2001; Woolley et al., 2009). Utvrđeno je da je neadekvatan odnos roditelja prema djeci koji se ispoljava u prezaštićivanju ili odbacivanju djeteta na negativan način povezan sa školskim uspehom, kao i kasnijom socijalnom prilagođenošću i vršnjačkom prihvaćenošću deteta (Peterson, 2001; Rogers et al., 2009). Takođe, utvrđeno je da postoji statistički značajna povezanost između

školskog uspeha djeteta i iskazivanja poverenja prema djetetu od strane roditelja i obrnuto. Uočeno je da će djete imati bolji školski uspeh ukoliko roditelji iskazuju više poverenja prema njemu, kao i ono prema roditeljima (Šram i Futo, 1988).

Pored samog obrazovanja roditelja, za postizanje školskog uspeha od važnosti je i stepen uključenosti roditelja u proces obrazovanja deteta (rad kod kuće na domaćim zadacima, interesovanje za školski život djeteta, davanje dodatnih objašnjenja i sl.) (Masten & Coatsworth, 1998; Peterson, 2001; Woolley et al., 2009). Utvrđeno je, pritom, da postoji razlika u pogledu povezanosti između načina uključenosti roditelja u obrazovanje dece i školskog uspeha s obzirom na pol roditelja. U studiji koju su realizovali Rodžers i saradnici (Rogers et al., 2009) pronađeno je da je akademski pritisak oca prediktor nižeg postignuća, dok ohrabrenje i podrška majke predviđaju veći školski uspeh.

U ovom istraživanju, polazeći od cilja istraživanja, utvrdili smo da postoji razlika u strukturi porodice maloljetnih prestupnika u odnosu na njihov odnos prema školi i školskim obavezama. Sam cilj istraživanja potvrdili smo i dokazivanjem sve tri posebne hipoteze.

Polazeći od školskog uspeha maloljetnih prestupnika u našem istraživanju utvrdili smo da maloljetni prestupnici, imaju bolji školski uspeh ako dolaze iz potpunih porodica, za razliku od djece koja dolaze iz nepotpunih porodica. Slična situacija je i sa vladanjem gdje maloljetni prestupnici, imaju nešto bolje vladanje u školi ako dolaze iz potpunih porodica, za razliku od djece koja dolaze iz nepotpunih porodica. Zanimljivi su podaci koji se odnose na disciplinsko kažnjavanje maloljetnih prestupnika, gdje maloljetni prestupnici koji dolaze iz potpunih porodica, njih čak 41,2%, nema izrečenu ni jednu disciplinsku mjeru, te imaju znatno manje izrečenih disciplinskih mjera nego ispitanici koji dolaze iz nepotpunih porodica. Ovaj podatak ukazuje da bez obzira na devijantno ponašanje djeteta koje dolazi iz potpune porodice sigurno postoji veća kontrola roditelja i mogućnoat efikasnije saradnje roditelja i škole na suzbijanju asocijalnog ponašanja u školi i poštovanja kućnog reda nego što je to slučaj sa djecom iz jednoroditeljskih porodica. Predstavljeni rezultati ukazuju da bez obzira na delinkventno ponašanje bolji uspijeh i vladanje u školi imaju djeca koja dolaze iz potpunih porodica u odnosu na djecu, prestupnike, koja dolaze iz nepotpunih porodica. Bez obzira na prikazane rezultate koje se odnose na školski uspijeh maloljetni prestupnici generalno nemaju pretjerana interesovanja prema školi i školskim obavezama, a često zbog smirivanja i motivisanja istih nastavnici pribjegavaju lakšim i blažim kriterijima ocjenjivanja, kao izbjegavanju disciplinskih kazni.

Rezultate našeg istraživanja potvrđuju i neka ranija istraživanja (Nash, 2002, prema Woolley & Grogan-Kaylor, 2006; Milošević, 2004; Zloković, 2014) koja su se bavila povezanošću strukture porodice i školskog uspijeha djece. Učenici koji žive u nepotpunim porodicama postižu slabiji uspeh i imaju nižu prosečnu ocenu od ostalih učenika. Kada je riječ o strukturi porodice i školskom uspijehu uočeno je da je život u porodici u kojoj biološki otac nije prisutan (usled razvoda, smrtnog slučaja ili preudaje majke) povezan sa niskim postignućem deteta.

Upravo rezultati koje smo prezentovali u radu ukazuju da uzroke devijantnosti mladih treba tražiti u društvu, a ne u pojedincu i da brojni uzroci pojave maloljetničke

delinkvencije polaze od društvene sredine. Upravo polazeći od ove konstatacije evidentno je da sociološke teorije daju najbolji odgovor kada je u pitanju odnos porodice i maloljetničke delinkvencije, pa i u ovom slučaju kada je u pitanju njihov odnos prema školi i školskim obavezama u zavisnosti od strukture porodice iz koje dolaze.

Podatke koje smo analizirali i predstavili u našem istraživanju ukazuju da struktura porodice ima važnu ulogu u socijalizaciji djece, ali i u ispoljavanju njihovog devijantnog ponašanja, ako je funkcionalnost iste narušena što se reflektuje i na njihov odnos prema školi i školskim obavezama čime smo i potvrdili našu glavnu hipotezu u ovom istraživanju.

ZAKLJUČAK

Iako smo svjesni da je uzorak koji smo koristili u istraživanju jako mali i na granici validnosti, kada je riječ o statističkim parametrima, rezultati koje smo prezentovali u ovom radu ukazuju na važnost porodice i škole kao ključnih faktora socijalizacije djece. Svakako da su alternativne mjere u vidu policijskog upozorenja i vaspitnih preporuka koje se izriču maloljetnim prestupnicima od 2011. godine kada je na snagu stupio i novi Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku (Sl. glasnik RS, 13/2010) značajno uticale da se i broj izrečenih zavodskih mjera smanji, te je i broj štíćenika koji se nalaze na izdržavanju vaspitne mjere upućivanja u vaspitno popravni dom svake godine sve manji.

Polazeći od definisanog cilja istraživanja u radu smo ukazali na povezanost strukture porodice maloljetnih prestupnika i njihovog odnosa prema školi, ali isto tako ukazali na činjenicu koliko je za društvo važno da danas imamo funkcionalne porodice koje su spremne da stvore sve preduslove za zdravo odrastanje djece i formiranje zdrave ličnosti. Bez obzira na pozitivniji odnos prema školi maloljetnih prestupnika koji dolaze iz potpunih porodica, neophodno je tražiti uzroke poremećaja i u takvim porodicama koji su se reflektovali i na devijantno ponašanje djece. Kod takve djece ni škola nema vaspitni uticaj na korekciju njihovog ponašanja pa pomoć treba tražiti i rješavati tamo gdje je i problem nastao i prouzrokovao takvo ponašanje, u njihovim porodicama. Ako riješimo to žarište i inkubator problema lakše ćemo djelovati i na ponašanje djece, a i škola će imati mnogo više mogućnosti da pomogne roditeljima u komunikaciji sa djecom, kontroli njihovog ponašanja, motivaciji da rade i uče, te postižu i bolji školski uspjeh.

Kada razmatramo problem školskog uspeha/neuspeha učenika treba imati u vidu da postoji veliki broj faktora koji deluju na različitim nivoima (individualnom, vršnjačkom, školskom, porodičnom nivou i nivou zajednice), a koji doprinose pojavi i kontinuitetu školskog uspeha/neuspeha. Kada su u pitanju maloljetni prestupnici izloženost rizičnim faktorima ne mora nužno rezultirati školskim neuspehom. Ipak prilikom traženja uzroka pojave maloljetničkog prestupništva, ali i objašnjenja njihovog odnosa prema školi i školskim obavezama uvek treba nastojati da se razumiju specifične karakteristike i mogući sredinski uslovi koji su rezultirali takvim ishodom.

LITERATURA

- Anderson, L. G., & Scott, J. (2012). Toward an intersectional understanding of process causality and social context. *Qualitative Inquiry*, 18(8), 674-685. <https://doi.org/10.1177%2F1077800412452857>
- Asbury, A. C. (1974). Selected factors influencing over- and underachievement in young school-age children. *Review of Educational Research*, 44(4), 409-428. <https://doi.org/10.3102/00346543044004409>
- Beane, L. A. (2008). *Protect your child from bullying – Expert advice to help you recognize, prevent, and stop bullying before your child gets hurt*. Jossey-Bass, A Wiley Imprint.
- Benbenishty, R., & Avi Astor, R. (2005). *School violence in context: Culture, neighborhood, family, school, and gender*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195157802.001.0001>
- Bošković, M. (2010) Porodični faktori kriminaliteta i porodično nasilje. *Zbornik radova Pravnog fakulteta*, 44(3), 117-140. http://zbornik.pf.uns.ac.rs/images/download/2010/2010-3/doi_10.5937_zrpfns44-0047.pdf
- Buljubašić, S. (2004). *Socijalna integracija djece bez roditeljskog staranja*. Univerzitet u Sarajevu – Fakultet političkih nauka.
- Christle, C. A., Jolivette, K., & Nelson, C. M. (2007). School characteristics related to high school dropout rates. *Remedial and Special Education*, 28(6), 325-339. <https://doi.org/10.1177/07419325070280060201>
- Emery, R. E. (1982). Interparental conflict and the children of discord and divorce. *Psychological Bulletin*, 92(2), 310-330. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.92.2.310>
- Havelka, N. (1990). Obrazovna postignuća prema školskim ocenama. U N. Havelka i sar. (Ur.), *Obrazovna i razvojna postignuća učenika na kraju osnovnog školovanja* (str. 53-92). Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu.
- Hoeve, M. (2007). Long-term effects of parenting and family characteristics on delinquency of male young adults. *European Journal of Criminology*, 4, 161-194 <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1477370807074854>
- Howells, L. N., & Rosenbaum, A. (2008). Effects of perpetrator and victim gender on negative outcomes of family violence. *Journal of Family Violence*, 23(3), 203-209.
- Hrnjica, S. (2008). *Zrelost ličnosti*. Zavod za udžbenike.
- Killen, K. (2001). *Izdani: zlostavljana djeca su odgovornost svih nas*. Društvo za psihološku pomoć.
- Macanović, N. (2011). *Resocijalizacija osuđenih lica*. Besjeda.
- Macanović, N. (2014). *Kriminogena inficiranost učenika*. Udruženje nastavnika i saradnika Univerziteta Banjoj Luci.
- Malinić, D. (2009). *Neuspeh u školskoj klupi*. Institut za pedagoška istraživanja u Beogradu.
- Masten, S. A., & Coatsworth, J. D. (1998). The development of competence in favorable and unfavorable environments – Lessons from research on successful children. *American Psychologist*, 53(2), 215-220. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.53.2.205>
- Milić, A. (2001). *Sociologija porodice (kritike i izazovi)*. Čigoja štampa.
- Milosavljević, B. (2004). *Socijalna patologija i društvo*. Univerzitet u Banja Luci – Filozofski fakultet.
- Milošević, N. (2004). *Vera u sopstvene sposobnosti i školski uspeh*. Savez pedagoških društava Vojvodine i Viša škola za obrazovanje vaspitača Vršac.

- Mirić, F. (2014). *Savremena shvatanja fenomenologije i etiologije maloletničke delinkvencije*, [Doktorska disertacija. Univerzitet u Nišu, Pravni fakultet]. NaRDuS. http://nardus.mpn.gov.rs/handle/123456789/6481?locale-attribute=sr_RS
- Murray, C. (2009). Parent and teacher relationships as predictors of school engagement and functioning among low-income urban youth. *Journal of Early Adolescence*, 29(3), 376-404. <https://doi.org/10.1177/0272431608322940>
- Nedimović, T., i Biro, M. (2011). Faktori rizika za pojavu vršnjačkog nasilja u osnovnim školama. *Primenjena psihologija*, 4(3), 229-244. <https://doi.org/10.19090/pp.2011.3.229-244>
- Peterson, S. J. (2001). Successful adults who were once adolescent underachievers. *Gifted Child Quarterly*, 45(4), 236-250. <https://doi.org/10.4324/9780203360255>
- Rogers, A. M., Theule, J., Ryan, A. B., Adams, R. G., & Keating, L. (2009). Parental involvement and children's school achievement. *Canadian Journal of School Psychology*, 20(10), 1-24. <https://doi.org/10.1177%2F0829573508328445>
- Šindić, A. (2018). *Upoznavanje predškolske djece s okolinom i društvenom sredinom*. Univerzitet u Banjoj Luci – Filozofski fakultet.
- Šram, Z., i Futo, A. (1988). Školski neuspeh kao antecedens društveno neprihvatljivog ponašanja dece i omladine. *Pedagoška stvarnost*, 34(7-8), 483-499.
- Woolley, E. M., & Grogan-Kaylor, A. (2006). Protective family factors in the context of neighborhood: Promoting positive school outcomes. *Family Relations*, 55(1), 93-104. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2006.00359>
- Woolley, E. M., Kol, L. K., & Bowen, L. G. (2009). The social context of school success for Latino middle school students – Direct and indirect influences of teachers, family, and friends. *Journal of Early Adolescence*, 29(1), 43-70. <https://doi.org/10.1177/0272431608324478>
- Zakon o zaštiti i postupanju sa maloljetnicima u krivičnom postupku (Službeni glasnik Republike Srpske, br. 13/10).
- Zloković, J. (2014). *Obiteljski diskurs u kontekstu nasilja maloljetne djece nad roditeljima*. Univerzitet u Rijeci – Filozofski fakultet.
- Zloković, J., i Čekolj, N. (2018). *Osnaživanje obitelji za razvoj pozitivnih odnosa*. Univerzitet u Rijeci – Filozofski fakultet.

THE INFLUENCE OF FAMILY STRUCTURE ON THE ATTITUDE OF JUVENILE DELINQUENTS TOWARDS SCHOOL

Nebojša Macanović

Faculty of Political Sciences, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina

Introduction: *This empirical research is inspired by the dilemma of how much the family structure of juvenile delinquents affects their school achievement and behavior in school, i.e. whether students, juvenile delinquents, who come from incomplete families have poorer school achievement than their peers who come from complete families.*

Aim: *The aim of the research was to determine how much the family structure of juvenile offenders influenced their attitude towards school.*

Method: *In this research, we used the method of theoretical analysis, comparative method and survey method. The research included minors who were referred to the correctional facility Banja Luka, or persons who were sent by the Center for Social Work Banja Luka to the Day Care Center for minors in 2021.*

Results: *With regard to the school success of juvenile delinquents in our study, we found that juvenile delinquents had better school success if they came from complete families, in contrast to children who came from incomplete families. The situation was similar with regard to behavior, where juvenile delinquents had slightly better behavior at school if they came from complete families, unlike children who came from incomplete families.*

Conclusion: *The data we analyzed and presented in our research indicate that the family structure plays an important role in the socialization of children, but also in the manifestation of their deviant behavior. If its functionality is impaired, that will often be reflected in children's attitudes towards school and school obligations. However, when looking for the causes of juvenile delinquency, but also explaining their attitude towards school and school obligations, one should always try to understand the specific characteristics and possible environmental conditions that resulted in such an outcome.*

Keywords: *family, school, family structure, juvenile delinquency, school achievement*